

Nr 23

Lagutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försvarsuppfinningar jämte motion.

Genom en den 22 oktober 1971 dagtecknad proposition, 1971:138, har Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om försvarsuppfinningar.

Med anledning av propositionen har väckts en motion, 1971:1526, av herr Löfgren (fp). Motionen redovisas på s. 5.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till ny lag om försvarsuppfinningar. Lagen är avsedd att ersätta den nuvarande lagen om uppfinningar av betydelse för försvaret, vilken gäller till utgången av år 1971.

Med försvarsuppfinning förstås enligt förslaget uppfinning som särskilt avser krigsmateriel. En svensk försvarsuppfinning får enligt förslaget inte offentliggöras eller yppas, innan en särskild nämnd, granskningsnämnden för försvarsuppfinningar, har prövat om uppfinningen skall hållas hemlig. Om nämnden finner att det är av väsentlig betydelse för försvaret att uppfinningen hålls hemlig, skall nämnden förordna att uppfinningen inte får offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas. En ansökan om patent på en försvarsuppfinning skall förklaras vilande och får inte offentliggöras eller leda till patent så länge uppfinningen skall hållas hemlig. Innehavaren av en uppfinning som omfattas av ett förordnande om hemlighållande kan begära att staten övertar uppfinningen. Om staten inte inom viss kortare tid övertar uppfinningen, skall denna inte längre hållas hemlig. Är en försvarsuppfinning av väsentlig betydelse för försvaret, kan Kungl. Maj:t besluta om expropriation av rätt till uppfinningen. Förslaget innehåller också bestämmelser om ersättning av allmänna medel, när förordnande om hemlighållande eller expropriation har meddelats. I fråga om utländska försvarsuppfinningar föreslås att särskilda förutsättningar skall vara uppfyllda för att förordnande om hemlighållande skall kunna meddelas. Bestämmelserna om vilandeförklaring av patentansökan, om expropriation och om ersättning av allmänna medel föreslås emellertid gälla också utländska försvarsuppfinningar.

Lagförslaget har följande lydelse.

Förslag till

Lag om försvarsuppfinningar

Härigenom förordnas som följer

Inledande bestämmelser

1 § Med försvarsuppfinning förstås i denna lag uppfinning som särskilt avser krigsmateriel.

Konungen meddelar föreskrifter om vad som i denna lag avses med krigsmateriel.

2 § Fråga om hemlighållande av försvarsuppfinning prövas av granskningsnämnden för försvarsuppfinningar.

3 § Granskningsnämnden består av ordförande och sex andra ledamöter. För ledamöterna finns ersättare till det antal Konungen bestämmer. Ledamöter och ersättare förordnas av Konungen.

Nämnden är beslutför, när ordförande och tre andra ledamöter är närvarande. Som granskningsnämndens beslut gäller den mening varom de flesta ledamöter förenar sig eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder.

Svenska försvarsuppfinningar

4 § Försvarsuppfinning som tillkommit i Sverige eller tillhör här bosatt fysisk person eller tillhör svensk juridisk person (*svensk försvarsuppfinning*) får ej offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas, innan granskningsnämnden enligt vad nedan sägs prövat om uppfinningen skall hållas hemlig.

5 § Ansökan om patent på svensk försvarsuppfinning skall av patentmyndigheten underställas granskningsnämnden för prövning, huruvida uppfinningen skall hållas hemlig. Den som vill att svensk försvarsuppfinning, varå patent icke sökts, skall få offentliggöras eller på annat sätt yppas, skall hos granskningsnämnden ansöka om sådan prövning.

6 § Finner granskningsnämnden vid prövning som avses i 5 § att det är av väsentlig betydelse för försvaret att uppfinningen hålles hemlig, skall nämnden förordna att uppfinningen icke får offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas.

7 § Har i ärende, som patentmyndigheten underställt granskningsnämnden, förordnande enligt 6 § ej meddelats inom tre månader efter den dag då beskrivning över uppfinningen med tillhörande ritning och patentkrav på svenska inkommit till patentmyndigheten, upphör uppfinningen att vara hemlig enligt denna lag.

8 § Granskningsnämnden skall på ansökan eller när annan anledning därtill föreligger pröva, om förordnande enligt 6 § skall bestå. Omprövning av förordnandet skall i varje fall ske inom ett år från det förordnandet meddelades eller senast prövades.

9 § Om särskilda skäl föreligger, kan Konungen förordna, att uppfinning som omfattas av förordnande enligt 6 § utan hinder av förordnandet får yppas för annan, under förutsättning att hemlighållandet i övrigt av uppfinningen icke därigenom äventyras.

10 § Ansökan om patent eller annan skydds rätt på svensk försvarsuppfinning, som skall hållas hemlig, får ej göras i främmande stat, om ej Konungen medger det. Sådant medgivande får lämnas endast under förutsättning att uppfinningen hemlighålles även i den främmande staten.

11 § Har förordnande enligt 6 § meddelats, kan uppfinnaren eller hans rättsinnehavare hos granskningsnämnden ansöka, att staten övertager uppfinningen. Finner nämnden, att förordnandet skall bestå, överlämnar nämnden handlingarna i ärendet till Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Har staten ej övertagit uppfinningen inom fyra månader efter det att ansökan därom inkom till granskningsnämnden, skall förordnandet upphöra att gälla. Om särskilda skäl föreligger, kan Konungen förlänga tiden med högst två månader.

12 § Har ansökan om patent på uppfinning som avses med förordnande enligt 6 § godkänts för utläggning, skall ansökningen förklaras vilande i avbidan på att förordnandet upphör att gälla. Så länge förordnandet består skall 20—22 §§ patentlagen (1967: 837) ej tillämpas på ansökningen. Vid tillämpning därefter av dessa paragrafer skall i 20 § angivna tider räknas från den dag förordnandet upphörde att gälla och får patentmyndigheten icke hålla handlingarna i ärendet tillgängliga förrän tre månader förflutit från nämnda dag, om ej sökanden begär det.

13 § Är svensk försvarsuppfinning av väsentlig betydelse för försvaret, kan Konungen förordna, att uppfinningen får utnyttjas för statens räkning eller av den som Konungen bestämmer eller att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten.

14 § Meddelas förordnande att uppfinning skall hållas hemlig, utgår skäligen ersättning av allmänna medel för den skada som uppkommer genom förordnandet.

Meddelas förordnande enligt 13 §, utgår skäligen ersättning av allmänna medel för den rätt till uppfinningen som förordnandet avser och för den ytterligare skada som förordnandet medför.

Talan om ersättning enligt denna paragraf väckes vid Stockholms tingsrätt. I mål om sådan ersättning gäller i fråga om tingsrättens och hovrättens sammansättning 66 och 67 §§ patentlagen (1967: 837).

Utländska försvarsuppfinningar

15 § Sökes patent i Sverige på annan försvarsuppfinning än sådau som avses i 4 § (*utländsk försvarsuppfinning*), skall patentmyndigheten underställa granskningsnämnden ansökningen för prövning, huruvida uppfinningen skall hållas hemlig.

16 § Är i fall som avses i 15 § uppfinningen hemlig enligt lag i främmande stat och får patent på uppfinningen enligt överenskommelse mellan Sverige och den främmande staten sökas i Sverige under förutsättning att uppfinningen hålles hemlig här, skall granskningsnämnden

förordna, att uppfinningen icke får offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas. Hålles uppfinningen hemlig enligt lag i främmande stat utan att omfattas av sådan överenskommelse och finner nämnden att det är av väsentlig betydelse för försvaret att uppfinningen hålles hemlig här, skall nämnden förordna, att uppfinningen icke får offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas.

17 § När uppfinning som omfattas av förordnande enligt 16 § upphör att vara hemlig i den främmande staten, skall granskningsnämnden upphäva förordnandet, om ej särskilda skäl föreligger.

18 § Bestämmelserna i 12—14 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om utländsk försvarsuppfinning.

Övriga bestämmelser

19 § Den som uppsåtligen bryter mot 4 eller 10 § eller mot förordnande enligt 6 eller 16 § dömes, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken, till böter eller fängelse i högst ett år.

20 § Den som yrkesmässigt utnyttjar uppfinning varå patent har sökts i Sverige och som omfattas av förordnande enligt 6 eller 16 § skall, i den mån patent meddelas på uppfinningen, utge skäligen ersättning för utnyttjandet samt ersättning för den ytterligare skada som förordnandet medfört, om han hade vetskap om patentansökningen. Ersättning utgår dock endast för utnyttjande som sker efter det att handlingarna i patentärendet tidigast skulle ha offentliggjorts enligt 22 § patentlagen (1967: 837), om förordnande enligt 6 eller 16 § ej hade meddelats.

I fråga om talan om ersättning enligt första stycket äger 58 § tredje stycket och 60 § andra stycket patentlagen motsvarande tillämpning.

21 § Rätten kan förordna, att förhandling i mål om ansvar eller ersättning enligt denna lag skall hållas inom stängda dörrar.

22 § Talan mot granskningsnämndens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1946: 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret upphör att gälla.

2. Den nya lagen tillämpas även i fråga om uppfinning varå hemligt patent sökts före ikraftträdandet.

3. Är uppfinning vid ikraftträdandet hemlig på grund av beslut som meddelats enligt äldre lag, gäller beslutet till dess granskningsnämnden prövat frågan om uppfinningens hemlighållande enligt den nya lagen.

4. Patent, som vid ikraftträdandet är hemligt enligt äldre lag, skall vara hemligt till dess granskningsnämnden efter prövning enligt den nya lagen förordnat, att uppfinningen skall upphöra att vara hemlig. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning om patentet göras i det allmänna patentregistret samt kungörande och offentliggörande i övrigt ske enligt 26 § patentlagen (1967: 837).

5. Granskningsnämnden skall i fall som avses i 3 och 4 senast den 30 juni 1972 pröva om uppfinningen alltjämt skall hållas hemlig.

Motionen

Yrkande

I den med anledning av propositionen väckta motionen 1971: 1526 av herr Löfgren (fp) hemställs att riksdagen beslutar ge Kungl. Maj:t till känna de i motionen påtalade bristerna beträffande sambandet mellan patenträtten och mönsterrätten vid försvarsuppfindingar, som av uppfinnare kan anses böra vara föremål för skyddsansökningar enligt båda dessa lagar.

Skäl

Motionären anför inledningsvis att han i och för sig ej funnit anledning till erinringar mot förslaget till ny lag om försvarsuppfindingar. Han hänvisar emellertid till att en ny lag om mönsterskydd gäller fr. o. m. den 1 oktober 1971. Motionären pekar på att skydd enligt den nya mönsterskyddslagen kan sökas för mönster avseende en till utseendet ny form, även om denna form innebär en praktisk och funktionell effekt. Skydd kan begäras enligt patentlagen men också för samma uppfinding till viss form bestämt utförande enligt mönsterlagen om ansökningar inges samtidigt. Om endast patentskydd begärs kan, fortsätter motionären, mönsterskydd ej vid senare tidpunkt begäras "om den till patentskydd anmälda ansökningen väsentligen ansluter sig till en formgivning, för vilken mönsterskydd kan vara aktuell att begäras och om patentansökningen blir offentligen tillgänglig".

Motionären framhåller att det inte kan uteslutas att en uppfinding, för vilken patentansökan inges och som med hänsyn till ifrågasatt betydelse för försvaret hänföres till bedömning av granskningsnämnden för försvarsuppfindingar, också kan anses böra skyddas genom ansökan om mönsterskydd. Han anför som exempel på sådana uppfindingar en flygplanskropp eller del därav eller en gevärskula, som för sin rätta funktion bör vara av viss form. Motionären påpekar att en sökande som befinner sig i denna belägenhet enligt den nu föreslagna lagen ej har rätt att yppa sin uppfinding genom mönsterskyddsansökan. Han kan visserligen begära hemlighållande av sin mönsterskyddsansökan, men endast under högst sex månader. Enligt motionären kan därför finnas fog för införande av rätt till längre hemlighållande än vad mönsterlagen f. n. medger.

Motionären erinrar om att hela lagstiftningen om försvarsuppfindingar avser ett mycket begränsat område inom patenträtten. I propositionen redovisas att vid slutet av år 1968 antalet gällande hemliga patent uppgick endast till 33 och antalet ansökningar om sådant patent till 44, medan totala antalet patentansökningar per år är omkring 18 000. Oaktat den relativt ringa omfattningen av patentansökningar av särskild betydelse för försvaret har det ansetts angeläget att ha tillgång till en lag-

stiftning av nu föreslagen art. Enligt motionären kan det då också te sig naturligt att rätta till det mindre tillfredsställande förhållande, som han framfört beträffande sambandet med mönsterrätten.

Då det enligt motionären ej är möjligt att med säkerhet utan föregående utredning av sakkunnig avgöra om det påtalade förhållandet kan lösas enbart genom införande av en möjlighet till längre hemlighållande inom mönsterrätten än vad som f. n. gäller, föreslår motionären att Kungl. Maj:t låter utreda det av honom påtalade sambandet mellan patenträtten och mönsterrätten i fråga om försvarsuppfinningar och därefter förelägger riksdagen förslag till lämplig åtgärd för att rätta till bristerna i det påtalade avseendet.

Utskottet

Den lag om försvarsuppfinningar, som Kungl. Maj:t i propositionen föreslår att riksdagen skall antaga, är avsedd att — i likhet med gällande lagstiftning på området — garantera sekretessen kring uppfinningar av betydelse för försvaret och att göra det möjligt för staten att utnyttja sådana uppfinningar. Detta syfte nås genom att i den föreslagna lagen dels föreskrivs undantag från vissa bestämmelser i patentlagen (1967: 837), dels meddelas bestämmelser om erforderlig sekretess. En svensk försvarsuppfinning, varmed enligt lagförslaget förstås uppfinning som särskilt avser krigsmateriel, får enligt förslaget inte offentliggöras eller yppas, innan en särskild nämnd, granskningsnämnden för försvarsuppfinningar, har prövat om uppfinningen skall hållas hemlig. Om nämnden finner att det är av väsentlig betydelse för försvaret att uppfinningen hålls hemlig, skall nämnden förordna att uppfinningen inte får offentliggöras eller på annat sätt obehörigen yppas. Den viktigaste sakliga nyheten i lagförslaget avser undantagen från patentlagens bestämmelser. I gällande lag har man ett system med hemliga patent, huvudsakligen innebärande att patentansökningen inte som annars är fallet kungörs och utläggs för att bereda allmänheten tillfälle att göra invändning mot ansökningen, innan patent meddelas. Detta system har kritiserats starkt. Bl. a. har framhållits att det inte kan uteslutas att enligt vissa länders rättsordningar redan meddelandet av ett hemligt patent anses likställt med ett offentliggörande av uppfinningen. Meddelandet av hemligt patent i Sverige kommer i sådant fall att utgöra hinder mot att patent beviljas på samma uppfinning i det främmande landet. Detta har ansetts innebära en betydande nackdel för uppfinnaren och en belastning för vårt land vid utbyte av information om uppfinningar på det försvarstekniska området med andra länder. Också av principiella skäl har det ansetts mindre tillfredsställande att patent meddelas utan att patentlagens regler om utläggning och offentlighet iakttagits. Enligt det nu framlagda lagförslaget skall hemliga patent inte längre meddelas, utan i

stället skall ansökningar om patent på försvarsuppfinningar förklaras vilande så länge uppfinningen skall hållas hemlig. Beträffande övriga delar av lagförslaget hänvisar utskottet till den översiktliga redogörelse för innehållet i propositionen som intagits i det föregående (s. 1).

I den med anledning av propositionen väckta motionen 1971: 1526 av herr Löfgren (fp) framförs ingen erinran mot det framlagda lagförslaget. Utskottet, som i likhet med föredragande statsrådet finner det uppenbart att det föreligger ett behov av att med hänsyn till försvarets intressen kunna undanta en uppfinning från den offentlighet som följer av patentlagens föreskrifter, har inte heller funnit anledning till erinran mot lagförslaget utan tillstyrker att detta antas.

I motionen av herr Löfgren anför att svårigheter kan uppstå då den som gjort en försvarsuppfinning finner att denna bör skyddas enligt såväl patentlagen som mönsterskyddslagen (1970: 485). Med anledning härav vill utskottet till en början lämna en kortfattad redogörelse för de bestämmelser i mönsterskyddslagen som är tillämpliga i sammanhanget. Med mönster förstås enligt 1 § mönsterskyddslagen förebilden för en varas utseende eller för ett ornament. Den som skapat ett mönster eller hans rättsinnehavare kan genom registrering hos patent- och registreringsverket få ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja mönstret för en tid av fem år med möjlighet till förnyelse för ytterligare två femårsperioder. En förutsättning för mönsterregistrering är enligt 2 § första stycket att mönstret är nytt och att det väsentligen skiljer sig från vad som blivit känt före ansökningsdagen. Också ett icke allmänt tillgängligt mönster skall enligt 2 § andra stycket anses som känt om det bl. a. framgår av en ansökan i Sverige om patent, vilken är eller enligt vad därom är föreskrivet skall anses gjord före den dag som anges i första stycket, och mönstret sedermera i samband med patentansökningens handläggning görs allmänt tillgängligt. Av dessa bestämmelser framgår att den som vill erhålla skydd för en uppfinning enligt såväl patentlagen som mönsterskyddslagen har möjlighet härtil om han inger ansökningarna samtidigt. Inger han bara ansökan om patent utgör emellertid denna ansökan hinder för honom att senare få mönstret registrerat, om mönstret har avslöjats i patentansökningen. För att sökanden skall kunna förbereda sin tillverkning och marknadsföring av mönstervaran innan mönstret i ansökningsärendet görs tillgängligt för allmänheten har han enligt 23 § andra stycket lagen (1937: 249) om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar och 19 § mönsterskyddslagen möjlighet att åtnjuta sekretess under sex månader beträffande sådan handling som visar mönstret.

Motionären anför att en försvarsuppfinning kan vara sådan att uppfinnaren finner att skydd bör begäras för den enligt såväl patentlagen som mönsterskyddslagen, och han anför som exempel på dylika uppfinningar en flygplanskropp eller del därav eller en gevärskula, som för

sin funktion bör vara av viss form. Emellertid, framhåller motionären, lägger den nu föreslagna lagens bestämmelser om förbud att offentliggöra eller yppa en försvarsuppfinning hinder i vägen för en ansökan om mönsterskydd, i vart fall om försvarsuppfinningen befinnes böra vara hemlig under längre tid än de sex månader som en ansökan om mönsterskydd kan hållas hemlig. Motionären anför att man genom att införa rätt till längre hemlighållande än vad mönsterskyddslagen f. n. medger synes kunna komma till rätta med det påtalade förhållandet. Han anser det dock vara osäkert om problemet kan lösas enbart genom ett förlängt hemlighållande och föreslår därför att Kungl. Maj:t låter utreda sambandet mellan patenträtten och mönsterrätten i fråga om försvarsuppfinningar och därefter förelägger riksdagen förslag till lämplig åtgärd som gör det möjligt att komma till rätta med bristerna i det av honom påtalade avseendet.

Enligt uttalanden i den proposition som ligger till grund för mönsterskyddslagen omfattar lagen också mönster för krigsmateriel (prop. 1969: 168 s. 58 och 95). Såsom motionären framhåller utgör emellertid det i den nu föreslagna lagen upptagna förbudet mot att offentliggöra en försvarsuppfinning hinder mot att registrering söks för ett mönster, som avslöjar den tekniska uppfinningen, i den mån uppfinningen hemlighålls under längre tid än de sex månader som en mönsterskyddsansökan kan hållas hemlig. I motionen anvisas en förlängning av tiden för hemlighållande av mönsterskyddsansökan såsom en framkomlig väg för att kunna komma till rätta med problemet. Frågan om behovet av särskilda sekretessregler i fråga om mönster för uppfinning som skall hållas hemlig med hänsyn till rikets försvar uppmärksammades av försvarets civilförvaltning under remissbehandlingen av det betänkande (SOU 1965: 61) som ligger till grund för mönsterskyddslagstiftningen. Civilförvaltningen framförde i sitt remissyttrande krav på utredning av denna fråga samt anförde till stöd för sin begäran att svårigheter kan uppstå att hemlighålla en uppfinning som inte får offentliggöras, om föreskrift rörande sekretess för dylika uppfinningars mönster saknas. Med anledning härav anförde departementschefen att det inte är uteslutet att behov kan uppkomma av sekretessregler i fråga om mönster för krigsmateriel. Departementschefen ansåg dock att det knappast fanns anledning att tillmötesgå kravet på utredning innan någon erfarenhet vunnits av den nya lagens tillämpning.

Civilförvaltningen torde med sin begäran om utredning ha velat tillgodose försvarets behov av att kunna sekretessbelägga mönstret för en försvarsuppfinning. Förevarande motion däremot syftar till att i uppfinnarens intresse möjliggöra skydd för ett sådant mönster. Detta intresse finner utskottet i och för sig vara beaktansvärt. Enligt utskottets mening finns det emellertid inte heller i detta hänseende anledning att tillmötesgå kravet på utredning förrän tillräckliga erfarenheter vunnits av den

nya mönsterskyddslagens tillämpning, vilket ännu inte kan anses vara fallet med hänsyn till att lagen bara varit i kraft i drygt ett år.

Utskottet vill slutligen understryka att den som finner sig böra skydda en uppfinning enligt mönsterskyddslagen men hindras från att göra detta genom sekretessbestämmelserna i den föreslagna lagen inte är rättslös om han lider skada till följd av att mönstret inte skyddats. Meddelas nämligen förordnande att uppfinning skall hållas hemlig utgår enligt 14 § första stycket i den föreslagna lagen skälig ersättning av allmänna medel för den skada som uppkommer genom förordnandet (jfr propositionen s. 44).

På grund av vad sålunda anförts bör motionen avslås.

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen antager det vid propositionen 1971: 138 fogade förslaget till lag om försvarsuppfinningar;
- B. att riksdagen avslår motionen 1971: 1526.

Stockholm den 1 december 1971

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Lidgard (m), Hammarberg (s)*, Börjesson i Falköping (c), fru Asbrink (s)*, fru Lundblad (s)*, herrar Winberg (m), Andersson i Södertälje (s), Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), fru Olsson i Helsingborg (c)*, herrar Annerås (fp), Stadling (s), fru Nilsson i Sunne (s) och herr Olsson i Sundsvall (c).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

